

8.4. Kultura i dziedzictwo narodowe

Podstawowym i strategicznym celem do osiągnięcia w omawianym obszarze jest wykorzystanie szans wynikających z członkostwa w Unii Europejskiej.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 zakłada maksymalne wykorzystanie możliwości, jakie płyną z członkostwa w strukturach europejskich. Szczególnie ważne dla sektora kultury jest efektywne wykorzystanie funduszy strukturalnych, środków z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, a także środków wspólnotowych. Wykorzystanie tych środków ma prowadzić do osiągnięcia podstawowych celów zawartych w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury*, które w najbliższych latach obejmować będą:

- 1) konserwację i renowację zabytków,
- 2) rozbudowę infrastruktury kulturalnej,
- 3) rozwój aktywności artystycznej.

Do jednych z najważniejszych zadań państwa służących realizacji Strategii należy zaliczyć działania na rzecz **opieki i ochrony zabytków**. Głównym celem w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest materialna poprawa stanu zachowania zabytków, ich adaptacja oraz zwiększenie do nich dostępności dla mieszkańców, turystów, jak również inwestorów, a tym samym zwiększenie atrakcyjności regionów. Zgodnie z założeniami do programu operacyjnego „Dziedzictwo Kulturowe”, wspierane będą prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Równie istotne będzie podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa i poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich. Ponadto ściśle związana z tymi działaniami będzie realizacja „Programu Pozamilitarnych Przygotowań Obronnych na lata 2005-2010”, który obejmuje m.in. organizację ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych szczególnie cennych dla dziedzictwa narodowego i szkolenia mające na celu przygotowanie do realizacji zadań obronnych.

W związku z wieloletnimi zaniedbaniami dotyczącymi zakupu dzieł sztuki dla instytucji muzealnych, prowadzone będą działania mające na celu **uzupełnienie zbiorów muzealnych**, a także związane z wykupem depozytów muzealnych. Rozwijający się rynek sztuki w Polsce sprawia, iż depozyty są wycofywane z muzeów, co uniemożliwia racjonalną politykę wystawienniczą.

Podstawowym celem w obszarze **archiwów** będzie realizacja ustawowych zadań w zakresie gromadzenia, przechowywania, opracowywania i udostępniania materiałów archiwalnych. Archiwa państwowe będą również wykonywały zadania związane z nadzorem nad archiwami zakładowymi, współpracą z samorządami i społecznościami lokalnymi w zakresie popularyzacji wiedzy o przeszłości środowisk lokalnych i o przekazach źródłowych zgromadzonych, przechowywanych i udostępnianych użytkownikom materiałów archiwalnych. Realizowane będą również zadania z zakresu koordynacji, informacji, gromadzenia i udostępniania dokumentów osobowo-płacowych. W zakresie działalności informatycznej archiwów przewiduje się również rozpoczęcie prac dostosowawczych do standardów unijnych.

Kontynuowane będą **działania związane z upamiętnianiem miejsc pamięci narodowej** w ramach programów i projektów, których realizacja została wcześniej zaplanowana jako wynik postulatów wielu środowisk społecznych, kombatanckich, jak również placówek dyplomatycznych. W perspektywie trzech najbliższych lat prowadzone będą na terenie całego kraju również remonty grobów i cmentarzy wojennych oraz zintensyfikowane działania na rzecz ratowania polskiego dziedzictwa narodowego za granicą.

W ramach **rozbudowy infrastruktury kulturalnej** realizowane będą działania mające na celu wyrównywanie dostępu do dóbr i usług kultury, poprawę warunków funkcjonowania instytucji kultury, instytucji filmowych oraz szkół i uczelni artystycznych i poprawę efektywności ich zarządzania.

Realizacja w/w celów odbywać się będzie poprzez współfinansowanie:

- budowy, modernizacji, adaptacji nieruchomości na cele kulturalne i filmowe oraz nieruchomości szkół i uczelni artystycznych (z wyjątkiem projektów współfinansowanych ze środków europejskich),
- rewitalizacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne obiektów zabytkowych oraz poprzemysłowych obiektów o wysokiej wartości historycznej,
- przygotowania dokumentacji technicznej dla inwestycji realizowanych w ramach funduszy europejskich (np. projekty architektoniczne, studia wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko, ekspertyzy konserwatorskie),
- zakupu i modernizacji trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i filmowej,
- zakupu i modernizacji wyposażenia i sprzętu dydaktycznego dla szkół i uczelni artystycznych,
- budowy i rozbudowy sieci i systemów informatycznych.

W tym celu prowadzone będą prace przy obiektach obecnie będących w dyspozycji instytucji kultury i placówek szkolnictwa artystycznego, jak również działania mające na celu pozyskanie nowych obiektów na ich siedziby. Przewiduje się również zorganizowanie nowoczesnego muzeum judaików, odpowiadającego standardom światowego muzealnictwa. Przedsięwzięcie to realizowane będzie w ramach wieloletniego programu inwestycyjnego „Budowa Muzeum Historii Żydów Polskich”.

W najbliższych latach cele Strategii realizowane będą poprzez **rozwój aktywności artystycznej** i jej promocję, przy czym w ścisłym związku pozostają wymienione wyżej działania nakierowane na zwiększenie aktywności instytucji oraz poprawę dostępności do usług artystycznych w regionach poprzez rozwój infrastrukturalny.

Bardzo ważnym zagadnieniem jest **promocja kultury polskiej za granicą** w oparciu o założenia polityki zagranicznej RP i Narodowej Strategii Rozwoju Kultury, których celem jest m.in. umocnienie, wspieranie i popularyzowanie polskiej kultury w świecie, krzewienie i wzmacnianie polskiej tożsamości kulturalnej, zachowanie tożsamości narodowej w zjednoczonej Europie, poprawa wizerunku Polski na arenie międzynarodowej. Realizowane będą m.in. wielopłaszczyznowe przedsięwzięcia kulturalne w ramach *Roku Polsko-Niemieckiego*, *Sezonu Kultury Polskiej w Izraelu*, *Sezonu Kultury Polskiej w Wielkiej Brytanii*. Cele te realizowane będą we współpracy z partnerami zagranicznymi.

W najbliższych latach w dalszym ciągu wspierane będą festiwale, konkursy, przeglądy, spotkania, wystawy artystyczne, imprezy kulturalne, popularyzacja książek i czasopism. Istotną rolę, służącą prezentacji twórczości, będą pełnić również stypendia przyznawanie na realizację najwartościowszych programów oraz nagrody w uznaniu całokształtu działalności lub za wybitne osiągnięcia w danym roku w dziedzinie: twórczości artystycznej, upowszechniania i ochrony dóbr kultury o znaczeniu ogólnokrajowym lub międzynarodowym.

Dużą rolę odgrywać będą także **działania w sferze mediów**, służące:

- promocji w środkach masowego przekazu twórczości artystów indywidualnych i grup artystycznych,
- wykorzystywaniu środków komunikacji medialnej w oddziaływaniu na aktywność kulturalną społeczeństwa,
- umożliwieniu jak najszerzej grupie odbiorców i uczestników kultury pośredniego kontaktu ze sztuką i kulturą.

Realizacja powyższych celów będzie się odbywać poprzez:

- popularyzację polskiej kultury i dziedzictwa kulturowego poprzez dofinansowanie produkcji i prezentacji w środkach masowego przekazu form, takich jak: filmy i seriale dokumentalne, reportaże, programy artystyczne, audycje radiowe, teledyski, fonogramy, itp.),
- tworzenie specjalnych portali internetowych,
- akcje medialne (kampanie promocyjne, akcje społeczne) promujące aktywne uczestnictwo w kulturze, zachęcające do spędzania czasu w sposób kreatywny i pożyteczny (np. popularyzacja czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży),
- nagrania muzyki polskiej i wykonania muzyki światowej w interpretacji polskich artystów.

Ważnym i znamienym osiągnięciem w tej dziedzinie, z którym związane są nadzieje poprawy polskiej kinematografii jest „nowa” ustawa o kinematografii i utworzenie Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej, który będzie m.in. zajmować się dofinansowywaniem przedsięwzięć z zakresu przygotowania projektów filmowych, produkcji filmów, dystrybucji i rozpowszechniania filmów, promocji polskiej twórczości filmowej i upowszechniania kultury filmowej.

Wspierane będą również biblioteki publiczne, głównie poprzez działania na rzecz odbudowy księgozbioru bibliotek polskich. W ten obszar wpisują się również zadania mające na celu powstrzymanie destrukcji polskich zasobów bibliotecznych i archiwalnych, realizowane w ramach programu wieloletniego „Kwaśny papier”.

Dużą wagę przywiązuje się również do realizacji programu wieloletniego „Dziedzictwo Fryderyka Chopina 2010”, którego celem jest kultywowanie i ochrona dziedzictwa Fryderyka Chopina, ale który jednocześnie służyć ma stymulowaniu rozwoju oryginalnych badań naukowych i rozbudzeniu zainteresowań młodych naukowców problematyką chopinologiczną.

Do najważniejszych działań podejmowanych na rzecz **ochrony dziedzictwa kultury ludowej** będą należały:

- przeciwdziałanie procesom degradacji sztuki i rękodzieła ludowego oraz objęcie ich ochroną, tak jak wszystkich unikatowych dóbr kultury narodowej,
- stworzenie warunków do pełnego zabezpieczenia wszelkiej dokumentacji związanej z tradycjami regionalnymi, życiem i działalnością twórców ludowych i rękodzielników uprawiających ginące zawody, w tym dorobku wzornictwa artystycznego,

- popularyzowanie ginących zawodów w społeczeństwie, a w szczególności wśród młodzieży, w tym szkolnej oraz upowszechnianie tradycyjnych technik i wytworów rękodzieła artystycznego,
- opieka nad twórcami i twórczością ludową,
- dokumentacja dorobku twórczości ludowej i stworzenie ogólnopolskiej bazy danych, gromadzącej informacje o twórcach.

Zintensyfikowane zostaną działania skierowane na zwiększenie uczestnictwa dzieci i młodzieży w życiu kulturalnym i artystycznym poprzez:

- promocję twórczość dzieci i młodzieży i rozwój ich zdolności artystycznych,
- propagowanie czytelnictwa i kultury języka polskiego (konkursy recytatorskie, przeglądy poetyckie, konferencje naukowe),
- tworzenie warunków dla działalności amatorskiego ruchu artystycznego,
- podnoszenie kwalifikacji osób pracujących z dziećmi i młodzieżą i zajmujących się edukacją artystyczną.

Integralną częścią kultury narodowej jest **szkolnictwo artystyczne**, które w dużej mierze decyduje o teraźniejszości i przyszłości polskiej kultury. Szkolnictwo artystyczne stanowi spójny i drożny system. Spełnia trzy podstawowe funkcje: dydaktyczną, kulturotwórczą i upowszechnieniową. Poziom szkół i uczelni artystycznych mierzy się sukcesami artystycznymi uczniów, studentów i pedagogów oraz znaczeniem imprez artystycznych organizowanych przez uczelnie i szkoły.

Przewiduje się, że program kształcenia artystycznego zostanie wzbogacony o elementy rozwoju przedsiębiorczości w dziedzinie szeroko rozumianej kultury, aby wyposażyć absolwentów uczelni artystycznych w wiedzę i umiejętności z zakresu upowszechniania kultury, animacji, itp.

Planowane jest tworzenie na bazie uczelni europejskich centrów artystycznych, łączących wysoki poziom dydaktyki (różnego rodzaju kursy) ze stworzeniem nowych miejsc pracy dla absolwentów szkolnictwa artystycznego oraz dla kadry obsługującej całą infrastrukturę turystyczno – kulturową w regionie.

W dalszym ciągu rozwijana będzie współpraca w ramach programów UE Sokrates/Erasmus. Planowane jest powołanie filii polskich uczelni poza granicami kraju.

Imprezy organizowane przez szkolnictwo artystyczne służyć będą promocji uzdolnionej młodzieży, ale także stymulować i zachęcać młodzież do rozwoju twórczego.

W większości wymienionych dziedzin Polska może liczyć na wsparcie z funduszy strukturalnych, środków z Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, pod warunkiem odpowiedniego zaangażowania i efektywnego wdrażania tych mechanizmów. Przy odpowiedniej mobilizacji działań wspomniane wsparcie finansowe może przyjąć o wiele większą formę niż tylko wsparcia, będącego jednym z głównych źródeł finansowania konserwacji i renowacji zabytków, rozbudowy infrastruktury kulturalnej i rozwoju aktywności artystycznej.

W projekcie budżetu na rok 2006 na realizację działań zmierzających do osiągnięcia założonych celów przyjętych w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego zaplanowane zostały nakłady w łącznej wysokości 2.035.405 tys. zł. Źródłem finansowania będą środki budżetu państwa (1.905.405 tys. zł) oraz środki państwowych funduszy celowych, tj.: Funduszu Promocji Twórczości (800 tys. zł) i Funduszu Promocji Kultury (129.000 tys. zł).

Głównymi realizatorami przedstawionych wyżej celów będą instytucje kultury: teatry, opery, filharmonie, centra kultury, biblioteki, muzea oraz inne jednostki funkcjonujące w tym obszarze, do których skierowana zostanie znaczna część nakładów finansowych, przeznaczonych na dofinansowanie zadań programowych, jak również na utrzymanie, poprawę infrastruktury i realizację przedsięwzięć inwestycyjnych tych podmiotów. Dofinansowywane będą także zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, realizowane w ramach programów przez instytucje kultury, dla których organizatorem są jednostki samorządu terytorialnego. Planowane nakłady w tej sferze wynoszą blisko 676 mln zł.

W zakresie kinematografii zadania realizowane będą przez instytucje filmowe, a projektowane w kwocie 37,7 mln zł środki przeznaczone będą na wspieranie przygotowania projektów filmowych, produkcję filmów, dystrybucję i rozpowszechnianie filmów, promocję twórczości filmowej i upowszechnianie kultury filmowej.

Finansowana będzie działalność archiwów państwowych, obejmujących archiwa centralne i terenowe. Wspierane będą działania na rzecz odbudowy księgozbioru bibliotek polskich. W celu przeciwdziałania zagrożeniom związanym z degradacją materiałów bibliotecznych i archiwalnych kontynuowany będzie program wieloletni „Kwaśny papier”, na którego realizację zaplanowano środki w wysokości 16,4 mln zł oraz 2 mln zł w ramach rezerw celowych. Łączne nakłady w tym obszarze stanowić będą 125,6 mln zł.

W projekcie budżetu uwzględniono również wydatki w wysokości 20,2 mln zł na zadania związane ze sprawowaniem opieki nad miejscami walk i męczeństwa oraz remontami grobów i cmentarzy wojennych.

Dofinansowanie prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach, służyć będzie materialnej poprawie stanu ich zachowania. Jest to jedno z podstawowych działań w sferze kultury. Przewidziano także środki na zadania towarzyszące prowadzeniu tych prac, w tym ekspertyzy i opinie specjalistów, wykonywane dla obiektów zabytkowych, jak również na zadania z zakresu upowszechniania ochrony dziedzictwa kulturowego, popularyzacji wiedzy o zabytkach i metodach konserwacji. Nakłady w tym zakresie, wraz z wydatkami na utrzymanie służb konserwatorskich wyniosą 115,6 mln zł.

W projekcie budżetu uwzględniono także wydatki w kwocie 28,1 mln zł na realizację programu wieloletniego „Dziedzictwo Fryderyka Chopina 2010”, oraz 1 mln zł na zadania wynikające z wieloletniego programu inwestycyjnego „Budowa Muzeum Historii Żydów Polskich”.

Środki budżetowe w dalszym ciągu kierowane będą na dofinansowywanie najważniejszych przedsięwzięć i wydarzeń kulturalnych oraz działań promocyjnych na rzecz różnych dziedzin sztuki. Równie ważne będzie promowanie twórczości i wspieranie debiutów artystycznych. Realizowane będą także przedsięwzięcia promujące kulturę polską za granicą oraz kulturę innych krajów w Polsce, jak również zadania związane z inicjowaniem i wspieraniem programów przeznaczonych dla Polonii i Polaków za granicą oraz wspieraniem działań na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych. Wydatki na wspieranie tych zadań wyniosą ponad 49,5 mln zł.

W sferze edukacji zaplanowano środki na prowadzenie szkół i uczelni artystycznych. W ramach poprawy warunków kształcenia przewidywana jest modernizacja i adaptacja obiektów dla potrzeb dydaktycznych, budowa sal koncertowych, wyposażenie w instrumenty i sprzęt specjalistyczny. Ponadto środki przeznaczone będą na realizację zadań związanych z wymianą doświadczeń dydaktycznych i artystycznych, współpracą naukową z uczelniami za granicą, uczestnictwem w różnego rodzaju warsztatach, konkursach i przeglądach, służących prezentacji umiejętności artystycznych. Łączne nakłady na tę sferę działań będą stanowiły 810,4 mln zł.

Wspomagającym źródłem finansowania zadań w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego będą fundusze celowe.

Środki Funduszu Promocji Kultury, pochodzące z dopłat do stawek w grach losowych stanowiących monopol państwa, dają możliwość promowania i wspierania szerokiego wachlarza działań i przedsięwzięć w sferze kultury i edukacji artystycznej, w tym projektów inwestycyjnych oraz projektów finansowanych i współfinansowanych z funduszy europejskich. Dają one także efekt pobudzający dla rozwoju przedsiębiorczości w sferze przemysłów kultury, takich jak kinematografia, media, fonografia czy wydawnictwa.

Działania podejmowane w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego przy udziale środków budżetowych oraz funduszy celowych służą osiągnięciu zrównoważonego rozwoju kultury i maksymalizacji jej wpływu na społeczno - ekonomiczny rozwój regionów. Podstawowe znaczenie ma wykorzystanie szansy, jaką dla polskiej kultury stwarzają fundusze strukturalne. Zaangażowanie środków ze źródeł krajowych i zagranicznych powinno przynieść wymierne efekty w postaci zmniejszenia dysproporcji w dostępie do kultury w regionach, zwiększenia liczby małych i średnich przedsiębiorstw oraz liczby zatrudnionych w przemysłach kultury, radykalnej poprawy podstawowej infrastruktury kultury i stanu zabytków, stworzenia markowych produktów dla turystyki kulturowej, wzrostu uczestnictwa w kulturze i wykształceniu więzi pomiędzy kulturą, edukacją i nauką w kształtowaniu kapitału społecznego. Służyć temu będzie również usprawnienie systemu zarządzania tym obszarem i partnerskie działania pomiędzy strukturami rządowymi i samorządowymi. Praca na rzecz unowocześnienia procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych to wspólne zadanie rządu i samorządu, wymagające szeroko zakrojonych działań na rzecz doskonalenia kadr zarządzających.

W projekcie budżetu na rok 2006 na realizację działań zmierzających do osiągnięcia założonych celów w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego wydatki dla poszczególnych dysponentów zostały zaplanowane w następujących częściach budżetowych:

- 01 - Kancelaria Prezydenta
- 20 - Gospodarka
- 24 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego
- 28 - Nauka
- 31 - Praca
- 32 - Rolnictwo
- 36 - Skarb Państwa
- 38 - Szkolnictwo wyższe
- 43 - Wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne
- 45 - Sprawy zagraniczne
- 46 - Zdrowie
- 54 - Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
- 67 - Polska Akademia Nauk
- 85 - Budżety wojewodów